

Odnos izmišljenih prijatelja, socijalne kompetencije i problema u ponašanju djece predškolske dobi

/ The Relationship between Imaginary Companions, Social Competence and Behavioral Problems of Preschool Children

Valentina Rabar, Tamara Martinac Dorčić

Osnovna škola Vladimira Nazora, Pazin, Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za psihologiju, Rijeka, Hrvatska
Vladimir Nazor Elementary School, Pazin, University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rijeka, Croatia

Pitanje emocionalnih, socijalnih i kognitivnih razvojnih ishoda kod djece koja se uključuju u igru s izmišljenim prijateljima još je uvijek otvoreno. Stoga je cilj ovog istraživanja bio utvrditi učestalost i dob javljanja izmišljenih prijatelja te ispitati odnos između pojave izmišljenih prijatelja i socijalne kompetencije, internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju na uzorku djece predškolske dobi. U istraživanju je sudjelovalo 224 roditelja djece u dobi od 2 do 7 godina. Roditelji su, osim davanja podataka o izmišljenim prijateljima djece, procjenjivali socijalnu kompetentnost djeteta te internalizirane i eksternalizirane probleme u ponašanju. Rezultati pokazuju kako je 40,2% djece u uzorku imalo izmišljenog prijatelja pri čemu je najčešća dob javljanja bila treća godina života. Izmišljeni prijatelji su se češće javljali kod djevojčica, a većina je djece osmišljavala samo jednog prijatelja koji je bio prisutan nekoliko mjeseci. Za 31 % djece izmišljeni je prijatelj bio dobi podjednake njihovoj, dok je za 92 % dječaka te 49 % djevojčica izmišljeni prijatelj bio i istog spola. Djeca s izmišljenim prijateljima i bez njih imala su podjednaku razinu socijalne kompetencije, no ne i eksternaliziranih problema, koji su bili manje zastupljeni u djece s izmišljenim prijateljima. Negativni učinci izmišljenih prijatelja vidljivi su u djevojčica pa djevojčice s izmišljenim prijateljima imaju značajno više internaliziranih problema od ostatka uzorka.

/ The question of emotional, social and cognitive development outcomes in children involved in playing with an imaginary companion is still open. Therefore, the aim of this study was to investigate the frequency and age of manifestation of imaginary companions as well as to investigate the relationship between the phenomena of imaginary companions, social competence and behavioral problems on the sample of preschool children. The study included 224 parents of children aged between 2 and 7 years. The parents provided information about the children's imaginary companions, their social competence and internalizing and externalizing behavioral problems. The results indicate that 40.2% of the children in the sample had an imaginary companion, and the most frequent age of occurrence was around 3 years of age. It was more common for girls to have imaginary companions, and most of the children were imagining only one companion who was then commonly present for a few months. The imaginary companion was the same age as the child in 31% of the children and was the same gender for 92% of the boys and 49% of the girls. The study also found that children with and without imaginary companions had equal levels of social competence but not of externalizing problems, which were lower in children with imaginary companion. The young girls with imaginary companions were more likely to have greater internalizing problems than the rest of the sample.

ADRESA ZA DOPISIVANJE:

Tamara Martinac Dorčić
 Filozofski fakultet u Rijeci
 Odsjek za psihologiju
 Sveučilišna avenija 4
 51 000 Rijeka, Hrvatska
 E-pošta: tamaram@ffri.hr

KLJUČNE RIJEČI / KEY WORDS:

Izmišljeni prijatelji / *Imaginary companions*
 Socijalna kompetencija / *Social competence*
 Internalizirani i eksternalizirani problemi u ponašanju
 / *Internalizing and externalizing behavioral problems*

UVOD

Dijete već od druge godine života može zamisliti drugo biće s vlastitim fizičkim i psihičkim karakteristikama te ga projicirati u prostoru i vremenu na svakodnevnoj bazi (1). Opisano je oblik igre pretvaranja (2), a autori navedeni fenomen nazivaju *izmišljeni prijatelji* (3). Fenomen izmišljenih prijatelja se kvalitativno razlikuje od sličnog fenomena, *personificiranih objekata*, najčešće po kriteriju vidljivosti. Dok su izmišljeni prijatelji nevidljivi svima osim djetetu, personificirani su objekti vidljiv i opipljiv predmet kojem dijete pridaje neke ljudske osobine (4).

Svendsen (3) prva nudi definiciju fenomena i izmišljenog prijatelja opisuje kao *nevidljivi lik, kojeg dijete imenuje i govori o njemu u razgovoru s drugima ili s njime stupa u direktnu interakciju u razdoblju od najmanje nekoliko mjeseci* [str. 988]. U brojnim se istraživanjima koriste definicije izmišljenih prijatelja kao spontanih produkata djetetove imaginacije (5), okarakterizirane vrlo živopisnim imaginarnim bićima (likovima) koja ne postoje u stvarnosti, no dijete ih tretira kao stvarne te stupa u igru i komunikaciju s njima tijekom dana (6,7).

Razlike u definicijama tijekom vremena reflektirale su i različite incidencije javljanja izmišljenih prijatelja koje su istraživači pronalazili. Prije više od pola stoljeća postotak javljanja tog fenomena bio je niskih 13,4 % (3) ili 21 % (4). Međutim, kasniji porast objavljenih istra-

živanja o izmišljenim prijateljima ukazivao je kako navedeni fenomen nije rijetka pojava kod djece (6,8). Iako je učestalost javljanja tog fenomena u daljnjim studijama prilično varirala, autori navode kako na različitim uzorcima, s rasponom dobi od 3 pa sve do 12 godina starosti, svako drugo ili treće dijete (6-11), a rijetko svako peto (12) ima neki oblik izmišljenog prijatelja. Najnovija saznanja ukazuju na još veći porast postotka djece koja u nekom razdoblju djetinjstva stvore izmišljenog prijatelja (13-15), premda se taj postotak s povećanjem dobi djeteta smanjuje (16). Kada ih se definicijom odvoji, personificiranih je objekata u pravilu u istraživanjima po postotcima nešto više nego li izmišljenih prijatelja (12), no autori objašnjavaju kako je lakše uočiti djetetovu vezu s predmetom nego li s projekcijom njegove imaginacije.

U ispitivanju fenomena izmišljenih prijatelja često se razmatrala uloga socijalnog konteksta u javljanju izmišljenih prijatelja (12). Jedan od najčešćih nalaza jest da izmišljene prijatelje stvaraju prvorodena djeca ili djeca jedinci (3,4,6,7,12,17), a starosno su udaljenija od svoje braće ili sestara negoli djeca koja nemaju izmišljene prijatelje (3,4,17). Tu pojavu Svendsen, a kasnije i drugi autori (6,17), pripisuju povećanoj orijentiranosti prema odraslima kod prvorodne djece ili one bez braće i sestara, koja nedostatak vršnjačkih interakcija s braćom i sestrama kompenziraju osmišljavanjem prijatelja za igru. Najčešća je dob javlja-

nja izmišljenih prijatelja bila u rasponu od 2 i 4 godine (3,4), dok je prosječna dob javljanja personificiranih objekata bila 2 godine (4). Iako se većina autora slaže da se izmišljeni prijatelji najčešće javljaju do najkasnije šeste ili sedme godine (3), u nekim istraživanjima autori nisu pronalazili određenu dob javljanja izmišljenih prijatelja (12). Neki autori pružaju dokaze da i djeca školske dobi podjednako stvaraju izmišljene prijatelje kao i mlađa djeca (18). Pritom, prosječno trajanje djetetove interakcije sa izmišljenim prijateljima je šest mjeseci (4), a podatci upućuju da djeca uglavnom osmišljavaju više od jednog prijatelja s kojima stupaju u igru (3).

Fenomen izmišljenih prijatelja prisutniji je u predškolskih djevojčica nego u dječaka (2,3,11, 18-20), a u djevojčica je ta pojava i nešto ranija (14). Dječaka je imaginacija nerijetko i nešto drugačija od one u djevojčica, pri čemu dječaci osmišljavaju prijatelje s kojima proživljavaju razne avanture, a djevojčice se češće uključuju u igru pretvaranja koja zahtijeva brigu ili njeгу. Sukladno tome, djevojčice će češće imati izmišljene prijatelje koji imaju važnu ulogu u stvaranju sociodramatičke igre, dok će dječaci češće utjeloviti snažniji i kompetentniji lik ili personificirati određeni objekt o kojima manje ovisi kreacija same igre (7,10,14,19). Te razlike ipak ostaju primijećene samo kod mlađih dobnih skupina, jer na uzorcima djece ranog školskog uzrasta, ali i kasnije, autori ne pronalaze statistički značajne spolne razlike u javljanju fenomena izmišljenih prijatelja (7,18).

Prvotno se izmišljene prijatelje nije moglo povezati s nekim jedinstvenim obrascem, no nerijetko autori pronalaze da su izmišljeni prijatelji sličnih karakteristika kao i djeca koja ih stvaraju (21). Osim što su slične dobi ili nešto stariji, izmišljeni su prijatelji najčešće i istog spola kao dijete (3,22,23). Ponekad su izmišljeni prijatelji ljudskih karakteristika (23), ali javljaju se i oni životinjskog oblika (18) neovisno o dobi javljanja (21).

Hoff (8) je 2005. godine intervjuiranjem djece s izmišljenim prijateljima ustanovila pet okvirnih kategorija uloga koju izmišljeni prijatelji služe: *unutarnji mentor, zamjena za društvo, jačanje motivacije i samoregulacije, obogaćivanje kvalitete života i istraživanje vlastite osobnosti*. Unutarnji mentor dijete usmjerava na određena ponašanja u, primjerice, konfliktnim situacijama kada dijete ne zna kako bi reagiralo. Ulogu zamjene za društvo izmišljeni prijatelj ima ponajviše kod djece s manje stvarnih prijatelja, dok obogaćivati kvalitetu života može onaj prijatelj djeteta koje želi izraziti svoju kreativnost te zamišljati imaginarne svjetove. Kada dijete istražuje vlastitu osobnost, zamišlja prijatelja suprotnog spola ili karakteristika suprotnih njegovim, čime ispituje moguće selfove.

Stvaranje i druženje s izmišljenim prijateljima u djetinjstvu može imati različite implikacije na razvoj djeteta. Početak istraživanja razvojnih implikacija izmišljenih prijatelja bio je okarakteriziran mišljenjem da zamišljanje prijatelja ukazuje na prisustvo psihopatologije te slabije prilagodbe na okolinu (1,3,4,24). Izmišljene prijatelje se povezivalo s raznim problemima u ponašanju, ali i s težim psihopatološkim stanjima, poput disocijativnog poremećaja ličnosti (25).

Na temelju studija slučaja neki su autori utvrdili da izmišljeni prijatelji koji se javljaju u dobi adolescencije ukazuju na klinički značajne poremećaje ili su povezani s nekim problematičnim ponašanjima (26). Slično pronalaze McLewin i Muller (25) u svom preglednom radu u kojem ukazuju da djeca s težim psihopatološkim stanjima, osim što imaju u prosjeku više izmišljenih prijatelja od djece iz normativnih uzoraka, dulje ostaju u interakciji sa svojim izmišljenim prijateljem tijekom djetinjstva.

U istraživanjima se pokazuje da su problemi u ponašanju u negativnoj korelaciji sa socijalnom kompetentnošću (27), a navedeno se

potvrđivalo i u istraživanjima izmišljenih prijatelja. Taylor i sur. (16) su u šestogodišnjem longitudinalnom istraživanju dvanaestogodišnjaka, identificiranima kao visoko rizičnima za kasnije razvijanje problema u ponašanju, pronašli da djeca s izmišljenim prijateljima, osim što imaju više eksternaliziranih problema u ponašanju, imaju i manji broj pozitivnih nominacija od strane vršnjaka. Ipak, s obzirom da su se definicije izmišljenih prijatelja mijenjale tijekom godina, jasna granica između razvojnih implikacija izmišljenih prijatelja i personificiranih objekata nije utvrđena. Neki su autori pronalazili da djeca s izmišljenim prijateljima imaju manje stvarnih prijatelja, nižu razinu samopoštovanja i psihološke dobrobiti od druge djece (8) te da su češće uključena u samostalnu igru (6,18).

Druga pak istraživanja ukazuju da pojava izmišljenih prijatelja i psihopatologija nisu značajno povezane (12,14) te da čak izmišljeni prijatelji mogu imati važnu ulogu za mnoge pozitivne razvojne ishode (8,10,18,28-30). Tako velik broj istraživanja ukazuje kako je interakcija s izmišljenim prijateljima pozitivno povezana s lingvističkim vještinama (4,7,23, 28, 30). Na području razumijevanja tuđih emocija autori pronalaze značajnu korelaciju između prisutnosti izmišljenih prijatelja te sposobnosti za razumijevanje emocija drugih (10). Uz to, djeca s izmišljenim prijateljima pokazuju ranije razumijevanje lažnih vjerovanja od ostale djece (2). U svom su istraživanju Gleason i Kalpidou (31) granično potvrdile hipotezu da djeca, čije su majke svjedočile o prisustvu izmišljenih prijatelja, pokazuju prosocijalno ponašanje u konfliktnim situacijama te da se češće koriste suočavanjem usmjerenom problemu u interpersonalnim problemima. Taylor i sur. (16) pokazuju kako su djeca s izmišljenim prijateljima imala pozitivnije strategije suočavanja te bila otpornija na vanjske utjecaje koji promiču devijantna ponašanja.

Uzimajući u obzir rezultate istraživanja koji upućuju na koristi koje izmišljeni prijatelji imaju za razvoj djeteta neki autori čak zaključuju da je prisutnost izmišljenih prijatelja razvojna prednost kako u kognitivnim, tako i u socijalnim područjima (16,17,30). Međutim, sva navedena istraživanja, koja propituju implikacije izmišljenih prijatelja na razvoj djeteta, ističu važnost produblivanja znanja o povezanosti izmišljenih prijatelja s pozitivnim ishodima, poput razvijenije socijalne kompetencije, ali i s onim negativnim, poput manjeg broja stvarnih prijatelja te češće pojavnosti problema u ponašanju.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Iako je dosad u istraživanjima utvrđena veza izmišljenih prijatelja s brojnim pozitivnim razvojnim ishodima i socijalnom kompetencijom (8,10,18,23,28-32), rezultati nisu uvijek jednoznačni. Štoviše, neki nalazi upućuju na moguću povezanost izmišljenih prijatelja s nekim problematičnim ponašanjima (26), uglavnom kod starije djece (16), iako specifična veza izmišljenih prijatelja s internaliziranim i eksternaliziranim problemima u ponašanju nije dovoljno istražena. Može se zaključiti da je pitanje emocionalnih, socijalnih i kognitivnih razvojnih prednosti (ili nedostataka) djece koja se uključuju u igru sa izmišljenim prijateljima još uvijek otvoreno. Pri tome se fenomen izmišljenih prijatelja dosad nije istraživao na uzorcima djece u Hrvatskoj.

Stoga je cilj ovog istraživanja utvrditi učestalost i dob javljanja izmišljenih prijatelja te njihove karakteristike na uzorku djece predškolske dobi te ispitati odnos između izmišljenih prijatelja i socijalne kompetencije te internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju. Očekuje se da će izmišljeni prijatelji biti relativno česta pojava kod djece predškolske dobi, te da će biti povezani s većom razinom socijalne kompetentnosti i

manjom razinom internaliziranih i eksternaliziranih ponašanja.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovao prigodni uzorak od 224 roditelja (205 majka i 19 očeva) djece u dobi od 2 do 7,3 godina ($M=4,69$, $SD=1,29$) s područja Istarske županije. Prosječna dob majki je 33,8 godina ($SD=4,7$), a očeva 36,5 ($SD=5,0$). Najveći je postotak majki fakultetski obrazovano (42 %), a veliki je postotak majki srednje te više stručne spreme. Kod očeva, najveći je postotak očeva srednje stručne spreme (62,9 %), dok su ostali uglavnom s višom ili visokom stručnom spremom. Većina je roditelja u bračnoj/izvanbračnoj zajednici (94 %). U cjelokupnom uzorku procjene su provedene za 118 (52,7 %) dječaka i 106 (47,3 %) djevojčica, pri čemu je u trenutku provođenja istraživanja 75 % djece polazilo vrtić. Većina djece je prvorođena (69,2 %), a 56,7 % djece ima jednog brata ili sestru.

Instrumentarij

Ljestvica socijalne kompetencije i evaluacije ponašanja (SCBE: Social Competence and Behavior Evaluation Scale; 33) koristi se za procjenjivanje obrazaca socijalne kompetencije, emocionalne regulacije i ekspresije te problema prilagodbe kod djece u dobi od 30 do 78 mjeseci (2,5 – 6,5 godina). Ljestvica je izvorno osmišljena kako bi odgajatelji procjenjivali dječje tendencije ponašanja tijekom boravka u vrtiću, a sastoji se od 80 čestica Likertovog tipa s rasponom vrijednosti od 0 (nikada) do 5 (uvijek).

Ljestvica procjenjuje ponašanje djece na 3 razine. Na najnižoj razini ljestvica se sastoji od 8 podljestvica balansiranih između 5 „pozitivnih“ (kompetencije) te 5 „negativnih“ čestica (emocionalni i bihevioralni problemi), a pokrivaju široki raspon ponašanja često viđe-

nih kod djece predškolske dobi (33). Sukladno tome, djeca se procjenjuju na podljestvicama *depresija-radost, anksioznost-sigurnost, ljutnja-tolerancija, izolacija-integracija, agresivnost-smirenost, egoistično-prosocijalno ponašanje, opozicionalno-kooperativno ponašanje* te na podljestvici *ovisnost-autonomija*. Zbrajajući rezultate na česticama koje se odnose na kompetentnost u određenim područjima ponašanja (*radost, sigurnost, tolerancija, integracija, smirenost, autonomija* te *prosocijalno i kooperativno ponašanje*) dobiva se prva dimenzija na drugoj razini procjene - Socijalna kompetentnost. U navedenoj razini nalaze se još dimenzija Internalizirani problemi, koja se dobiva zbrajanjem rezultata na podljestvicama *depresija, anksioznost, izolacija* te *ovisnost*, dok se posljednja dimenzija Eksternalizirani problemi dobiva zbrajanjem rezultata na podljestvicama *ljutnja, agresivnost, egoistično* i *opozicionalno ponašanje*. Prva razina sadrži jedan faktor pod nazivom Opća prilagodba, a dobiva se zbrajanjem rezultata na dimenzijama Socijalna kompetencija, Internalizirani te Eksternalizirani problemi, što omogućava usporedbu djece na jednom indeksu (33).

LaFreniere i Dumas (33) pronalaze da temeljne dimenzije imaju test-retest pouzdanost koja se kreće od 0,74 do 0,87, a utvrđuju i zadovoljavajuću konvergentnu valjanost ljestvice usporedbom sa sličnom ljestvicom (*Child Behavior Checklist-Teacher Report Form, CBCL - TRF; 35*). Cakić (36) je u svom radu koristila ljestvicu na hrvatskoj populaciji djece te ustanovila koeficijent pouzdanosti 0.95 za cjelokupnu ljestvicu.

U ovom istraživanju ljestvica je prilagođena za roditeljske procjene te je pouzdanost cjelokupne ljestvice (Cronbach alfa koeficijent) iznosila 0,81. U tablici 1 prikazani su deskriptivni podatci za kompozitne ljestvice, koje su na uzorku ovog istraživanja pokazale zadovoljavajuću pouzdanosti.

TABLICA 1. Deskriptivni podatci za ljestvicu socijalne kompetencije i evaluacije ponašanja (SCBE)

Dimenzija	M	SD	Raspon ljestvice	Raspon rezultata	Broj čestica	Cronbach Alpha
Socijalna kompetentnost	138,40	22,78	0 – 200	82 – 191	40	0,93
Internalizirani problemi	20,36	8,23	0 – 100	3 – 49	20	0,78
Eksternalizirani problemi	23,74	9,28	0 – 100	4 – 54	20	0,83

Upitnik o izmišljenim prijateljima konstruiran je za potrebe ovog istraživanja. Korištena je pojednostavljena definicija izmišljenih prijatelja, odnosno ona koja kaže da je *izmišljeni prijatelj nevidljivi lik kojeg je stvorilo samo dijete, s njime se druži i naziva ga određenim imenom*. Roditelji su procjenjivali prisutnost izmišljenog prijatelja u sadašnjosti ili prošlosti kod djeteta, broj izmišljenih prijatelja koje je dijete osmislilo (jednog ili više), dob javljanja izmišljenih prijatelja, razdoblje trajanja interakcije (nekoliko dana do tjedan dana, mjesec dana do nekoliko mjeseci, 6 mjeseci do godinu dana, više od godinu dana), čestinu druženja (manje od jednom tjedno, nekoliko puta tjedno, više puta dnevno) djeteta i njegovog izmišljenog prijatelja, te dob i spol izmišljenog prijatelja. Isto tako, roditelji su mogli odgovarati na opisno pitanje vezano uz ulogu koju za dijete predstavlja ili je predstavljao njegov izmišljeni prijatelj. U upitniku je i pitanje o tome je li dijete imalo ili ima personificirani objekt.

Upitnikom *općih podataka* prikupljali su se podatci o dobi, bračnom statusu te razini obrazovanja majke i oca djeteta, dobi djeteta u godinama i mjesecima, spolu djeteta, redosljedu rođenja djeteta, broju braće/sestara te uključenosti u program vrtića.

Postupak

Procjene roditelja su dobivene putem *online* upitnika formiranog u *Google Form* obrascu. Upitnici su distribuirani putem društvene mreže *Facebook* na zatvorene/privatne grupe

roditelja djece predškolske dobi koja pohađaju vrtić s područja unutrašnjosti Istre. Umrežene grupe roditelja odabrane su na prijedlog ravnatelja dječjeg vrtića koji je upoznat s postojanjem i funkcijom zatvorenih grupa roditelja na društvenoj mreži, a matična grupa preko koje je distribucija krenula je grupa roditelja dječjeg vrtića „Olga Ban“, Pazin. Primjena upitnika provedena je uz suradnju sa stručnim suradnicima vrtića – psihologom i socijalnim pedagogom te roditeljima, predstavnicima umreženih grupa roditelja.

Dio podataka je prikupljen i metodom snježne grude. Sudionici su uzorak širili kontaktirajući svoje poznanike koji su udovoljavali kriteriju da su i sami roditelji djece u dobi između 2 i 7 godina.

Svim roditeljima prosljeđena je zamolba za sudjelovanje u istraživanju te poveznica na upitnik. Pokretanjem poveznice roditeljima je najprije bila objašnjena svrha istraživanja te predočeno nekoliko informacija o izmišljenim prijateljima, a onda i upute za ispunjavanje upitnika. Naglašena je anonimnost ispitivanja. Nakon toga, roditelji su pristupili ispunjavanju upitnika koje je trajalo oko 20 minuta.

Podatci su prikupljeni u razdoblju od travnja do lipnja 2015. godine. Prikupljeno je 289 odgovora roditelja, no odbačeni su oni odgovori gdje dob djece nije odgovarala traženom rasponu.

S obzirom da je ovo istraživanje provedeno u sklopu izrade diplomskog rada, nacrt je istraživanja odobren od strane Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Rijeci.

REZULTATI

Učestalost i dob javljanja izmišljenih prijatelja, njihove karakteristike te neki pokazatelji interakcije s izmišljenim prijateljima

Od cjelokupnog uzorka 90 djece (40,2 %) imalo izmišljenog prijatelja, dok je personificirane objekte imalo 103 djece (46 %). Među djecom koja su imala izmišljene prijatelje, 47 % djece je tijekom djetinjstva imalo i personificirane objekte. Većina djece koja su imala izmišljene prijatelje osmišljavala je samo jednog izmišljenog prijatelja (61,1 %), a ostatak je imao dva ili više izmišljenih prijatelja.

Prosječna dob javljanja izmišljenih prijatelja na uzorku od 90 djece koja su zamišljala svoje prijatelje iznosila je 2,89 (SD=0,85).

Djevojčice su češće stvarale izmišljene prijatelje od dječaka: 50 % djevojčica u odnosu na 31,4 % dječaka ($hi^2 = 8,07$, $df = 1$, $p < 0,01$),

Najveći postotak roditelja nije mogao procijeniti dob izmišljenih prijatelja svoje djece (45,6 %), dok je 31,1 % roditelja procijenilo da je dob izmišljenih prijatelja podjednake dobi njihove djece. Relativno je mali postotak roditelja procjenjivao da je izmišljeni prijatelj stariji (12,2 %) ili mlađi (11,1 %) od njihovog djeteta.

Rezultati Pearsonovog hi-kvadrat test upućuju na postojanje statistički značajne razlike između frekvencija javljanja izmišljenih prijatelja muškog i ženskog spola kod djevojčica i dječaka ($hi^2 = 16,72$, $df = 1$, $p < 0,01$). Dječaci

su pretežno stvarali izmišljene prijatelje muškog spola (91,9 %), dok su djevojčice gotovo podjednako stvarale muške (50,9 %) i ženske (49,1 %) izmišljene prijatelje.

Najveći postotak djece sa svojim je izmišljenim prijateljem/ima stupalo u interakciju u razdoblju od mjesec dana do nekoliko mjeseci (35,6 %), dok se 27,8 % djece sa svojim izmišljenim prijateljem družilo više od godinu dana. Interakciju u trajanju do tjedan dana imalo je 15,6 % djece, a ostatak između 6 mjeseci do godinu dana.

Interakciju s izmišljenim prijateljem na tjednoj bazi (nekoliko puta tjedno) imalo je 55,6 % djece, više puta dnevno 33,3 %, dok se manje od jednom tjedno sa svojim izmišljenim prijateljem družilo 11,1 % djece.

Razlike u dimenziji socijalne kompetentnosti između djece koja imaju izmišljene prijatelje i djece koja ih nemaju

Kako bi se ispitala razlika u dimenziji socijalne kompetentnosti kod djece koja su imala izmišljenog prijatelja i djece koja nisu imale izmišljenog prijatelja s obzirom na spol, provedene su dvosmjerne analize varijance. Deskriptivni podatci prikazani su u tablici 2.

Analiza nije pokazala značajne razlike u dimenziji socijalne kompetencije s obzirom na status izmišljenog/ih prijatelja ($F = 0,70$, $df = 1$, $p > 0,05$, $partial \eta^2 = 0,00$) i spol djece ($F = 1,03$, $df = 1$, $p > 0,05$, $partial \eta^2 = 0,00$), kao ni interakciju ($F = 2,22$, $df = 1$, $p > 0,05$, $partial \eta^2 = 0,01$).

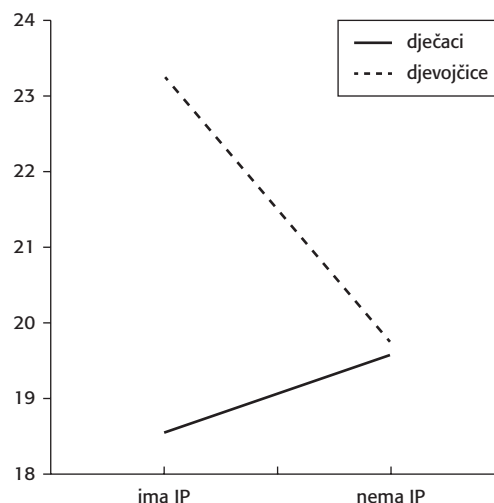
TABLICA 2. Deskriptivni podatci za dimenziju socijalne kompetentnosti kod djece koja su imala i djece koja nisu imala izmišljenog prijatelja (IP)

Varijabla		Ima IP		Nema IP	
		M	SD	M	SD
Socijalna kompetentnost	Dječaci	141,40	25,57	134,08	20,99
	Djevojčice	139,90	23,36	141,96	22,39

Razlike u zastupljenosti internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju između djece koja imaju izmišljene prijatelje i djece koja ih nemaju

Dvosmjernom analizom varijance ispitane su razlike u dimenzijama internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju između grupe djece koja ima i grupe djece koja nema izmišljene prijatelje, uz kontrolu varijable spol. U tablici 3. vidljivi su deskriptivni podaci za ispitivane varijable.

Rezultati analize pokazali su kako za internalizirane probleme u ponašanju postoji statistički značajan učinak spola ($F = 4,32$, $df = 1$, $p < 0,05$, $partial \eta^2 = 0,02$) i interakcije ($F = 4,04$, $df = 1$, $p < 0,05$, $partial \eta^2 = 0,02$), no ne postoji značajan učinak statusa izmišljenog prijatelja ($F = 0,91$, $df = 1$, $p > 0,05$, $partial \eta^2 = 0,00$). Djevojčice su imale viši rezultat na dimenziji internaliziranih problema ($M = 21,55$, $SD = 8,7$) od dječaka ($M = 19,43$, $SD = 7,79$). Na sl. 1 prikazana je interakcija između statusa izmišljenog/ih prijatelja i internaliziranih problema s obzirom na spol djece. Vidljivo je kako djevojčice, koje imaju izmišljene prijatelje, imaju i značajno više internaliziranih problema ($M = 23,20$, $SD = 9,97$) u odnosu na djevojčice koje nemaju izmišljene prijatelje ($M = 19,90$, $SD = 6,92$). Kod dječaka ne postoji značajna razlika u javljanju internaliziranih problema s

SLIKA 1. Odnos statusa izmišljenog/ih prijatelja (IP) i internaliziranih problema s obzirom na spol djece

obzirom na to imaju li ili nemaju izmišljene prijatelje.

Što se tiče eksternaliziranih problema, dvosmjerna analiza varijance nije pokazala značajan efekt spola ($F = 3,63$, $df = 1$, $p < 0,05$, $partial \eta^2 = 0,01$). Međutim, značajan je učinak statusa izmišljenog prijatelja ($F = 4,12$, $df = 1$, $p < 0,05$, $partial \eta^2 = 0,01$) pri čemu su djeca s izmišljenim prijateljima imala manje eksternaliziranih problema ($M = 21,92$, $SD = 9,31$) od djece koja nisu imala izmišljene prijatelje ($M = 24,98$, $SD = 9,06$). Interakcija se u analizi nije pokazala značajnom ($F = 2,74$, $df = 1$, $p > 0,05$, $partial \eta^2 = 0,01$).

TABLICA 3. Deskriptivni podaci za dimenzije internalizirani problemi i eksternalizirani problemi s obzirom na grupu djece koja ima izmišljene prijatelje (IP) i grupu djece koja ih nema (IP)

Varijabla		Ima IP		Nema IP	
		M	SD	M	SD
Internalizirani problemi	Dječaci	18,56	8,06	19,83	7,68
	Djevojčice	23,20	9,97	19,90	6,92
Eksternalizirani problemi	Dječaci	22,10	9,51	26,73	9,47
	Djevojčice	21,79	9,26	22,26	7,71

Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako je čak 40 % djece imalo izmišljene prijatelje tijekom djetinjstva. Ovakvi nalazi idu u prilog brojnim istraživanjima koja su utvrdila da svako treće dijete osmisli izmišljenog prijatelja te da s njim ostvaruje interakciju tijekom određenog razdoblja djetinjstva (6,11,18). Međutim, iako je učestalost pojave fenomena izmišljenih prijatelja česta, ne treba zanemariti kvantitativne i kvalitativne aspekte te interakcije koji mogu znatno varirati i kao takvi biti klinički relevantni.

Većina je djece u uzorku osmišljavala samo jednog prijatelja, iako su neki autori pokazali kako djeca uglavnom osmišljavaju više od jednog prijatelja (12), a ponekad zamišljaju i cijele obitelji (3). Najčešće razdoblje trajanja interakcije s izmišljenim prijateljem bilo je mjesec dana do nekoliko mjeseci što ukazuje na relativnu postojanost izmišljenih prijatelja u životima djece.

Isto tako rezultati su pokazali kako je prosječna dob javljanja izmišljenih prijatelja bila oko 3 godine. Navedenu su dob javljanja ustanovili i Taylor i sur. (18) provodeći intervjue s roditeljima i djecom u razmaku od nekoliko godina. To je doba u kojem se dijete počinje brzo razvijati u emocionalnom, kognitivnom i socijalnom smislu pri čemu raste i potreba za interakcijama s okolinom. Osim toga, prema teoriji objektnih odnosa, upravo se u trećoj godini razvija konstantnost objekta što znači da dijete može prihvatiti iskustvo odsutnosti za njega važnog objekta, a izmišljeni prijatelj može igrati ulogu u tom procesu.

Dobiveni rezultati pokazuju da je pojava personificiranog objekta kod djece još češća od pojave izmišljenih prijatelja te da oni često koegzistiraju. U drugim se istraživanjima također dobiva podatak da se personificirani objekti mogu češće pronaći od izmišljenih prijatelja (12). Veća pojava personificiranih objekata

u odnosu na izmišljene prijatelje, može biti rezultat veće vjerojatnosti opažanja od strane roditelja. S obzirom da su personificirani objekti vidljivi predmeti, vjerojatnije je da će roditelj opaziti djetetovu interakciju s vidljivim predmetom nego s imaginarnim entitetom.

Iako velik broj roditelja nije mogao procijeniti dob izmišljenog prijatelja svoje djece, 31 % roditelja djece s izmišljenim prijateljem procijenilo je kako je prijatelj bio podjednake dobi kao i njihovo dijete. Premda se ovi rezultati mogu promatrati u objašnjenju kako dob u ovom istraživanju nije istaknuta karakteristika izmišljenih prijatelja, postotak koji govori kako djeca osmišljavaju prijatelje slične njihovoj dobi nije zanemariv. Navedeno djelomično ide u prilog i istraživanjima koja su utvrdila kako je većina izmišljenih prijatelja podjednake dobi ili nešto starije od djece koja ih osmišljavaju (22,23). Činjenica da djeca često osmišljavaju prijatelja dobi slične njihovoj na tragu je objašnjenju da su izmišljeni prijatelji projekcija određenih djetetovih karakteristika odnosno da djeca izmišljenim prijateljima pripisuju karakteristike bliske njihovom iskustvu. Neki autori smatraju da je stvaranje i percipiranje sličnih karakteristika odraz razvijanja osjećaja razumijevanja i povezanosti sa svojim izmišljenim prijateljem (8,21).

Po pitanju spola izmišljenih prijatelja utvrđeno je da su dječaci stvarali izmišljene prijatelje muškog spola, dok su djevojčice podjednako zamišljale i muškog i ženskog prijatelja. Navedeno ukazuje u prilog istraživanjima koja su pokazala da je dječaka igra s izmišljenim prijateljima nešto drugačija od one u djevojčica, gdje dječaci češće sa svojim izmišljenim prijateljem proživljavaju razne avanture te osmišljavaju razne scenarije igara (19). Pritom, dječaci češće kroz svoje izmišljene prijatelje oživljavaju razne akcijske likove, a velika ih je većina upravo muškog spola. Osim toga, rezultati još više podupiru objašnjenje da se sličnošću stvara veća povezanost između djeteta

i njegova izmišljenog prijatelja, što je u skladu s nalazima drugih autora (8,21).

Djevojčice, za razliku od dječaka, više žele pomagati i njegovati svog izmišljenog prijatelja zbog čega je moguće da stvaraju lik koji je svojim karakteristikama odvojen entitet te za koji se mogu brinuti, neovisno o spolu. Isto tako, rezultati ovog istraživanja idu u prilog rodnom tipiziranju, odnosno procesu kojim se u djece razvijaju uloge koje su prikladne s obzirom na njihovu kulturu. Razvoj rodno identiteta pod utjecajem je brojnih faktora čija se važnost razmatra unutar različitih teorijskih pozicija (npr. psihodinamski pristup, bihevioralne teorije, teorije socijalnog učenja, bisocijalni model, kognitivno-razvojna teorija, teorija rodni shema) (38). Putem socijalizacije dječaci i djevojčice uče koja se ponašanja smatraju prihvatljivima s obzirom na spol kojem pripadaju, a istraživanja pokazuju kako su upravo dječaci više rodno tipizirani (38). Roditelji će češće sankcionirati ponašanje kada dječaci u igri posežu za lutkama, nego kada djevojčice posegnu za igračkama automobila, traktora i slično. Djevojčicama je, prema tome, više dopušteno biranje i muških uloga, čime se mogu objasniti i rezultati ovog istraživanja.

Što se tiče spolnih razlika u javljanju izmišljenih prijatelja, utvrđeno je da izmišljene prijatelje češće stvaraju djevojčice. Ovakvi rezultati su u skladu s brojnim istraživanjima koja su utvrdila spolne razlike u smjeru češćeg javljanja fenomena kod djevojčica (2,3,8,18-20). Prema Carlson i Taylor (19) spomenute razlike mogu nastajati zbog različitih vrsta igara pretvaranja koje djeca preferiraju, a ne zbog količine vremena provedene u samoj igri. Autori pronalaze da dječaci češće osmisle lik koji je impersonacija akcijskog junaka, pri čemu ga roditelji rjeđe registriraju kao izmišljenog prijatelja.

Iako postoji velik broj istraživanja koja upućuju da se izmišljeni prijatelji češće javljaju kod

one djece koja imaju razvijenije socio-kognitivne aspekte funkcioniranja (28,30), značajan je i broj onih koji upućuju na zaključak da djeca putem izmišljenih prijatelja nadomještaju nezadovoljene potrebe za vršnjačkim interakcijama (4,20).

Naši rezultati nisu pokazali da djeca koja imaju izmišljene prijatelje imaju i bolju socijalnu kompetenciju od ostale djece. Iako početna hipoteza nije potvrđena, nalazi istraživanja ukazuju da djeca s izmišljenim prijateljima imaju vještine socijalne kompetencije podjednako razvijene kao i djeca bez izmišljenih prijatelja što potvrđuje nalaze nekih autora koji izmišljene prijatelje nisu povezivali s boljim, niti lošijim razvojnim ishodima (12,14,42). Drugim riječima, umjesto da su izmišljeni prijatelji rezultat smanjene kompetentnosti djeteta da sudjeluje u socijalnim interakcijama, oni mogu biti i prilika za uvježbavanje vršnjačke interakcije i povećavanje vlastite socijalne kompetencije (2). Također, Gleason (20) opisuje kako bi djetetov odnos sa svojim izmišljenim prijateljem mogao biti zrcalni odraz u kasnijim vršnjačkim interakcijama zbog čega se izmišljeni prijatelj može promatrati u okviru razvojne prednosti, no za to je neophodno longitudinalno praćenje.

Rezultati su pokazali uobičajene razlike u javljanju internaliziranih problema u ponašanju dječaka i djevojčica (39) pri čemu su roditelji djevojčica procjenjivali veću prisutnost internaliziranih problema.

Učinak izmišljenih prijatelja se pokazao značajnim za eksternalizirane probleme pri čemu su djeca s izmišljenim prijateljima bez obzira na spol imala manje eksternaliziranih problema. Manju je pojavnost eksternaliziranih problema kod djece koja su u interakciji sa svojim izmišljenim prijateljima moguće objasniti činjenicom da djeca interakcijom s navedenim prijateljem uvježbavaju učinkovitije suočavanje s problemskim situacijama i češće koriste mehanizme koji su usmjereni problemu.

Jedini negativni učinak izmišljenih prijatelja dobiven je za djevojčice. Naime, djevojčice s izmišljenim prijateljima, za razliku od djevojčica bez izmišljenih prijatelja, ali i dječaka iz obiju skupina, imaju značajno više internaliziranih problema. Navedeno ide u prilog ranijim istraživanjima koja su izmišljene prijatelje povezivala sa slabijom prilagodbom na okolinu (3,4). Majors (21) pronalazi kako je interakcija djece s njihovim izmišljenim prijateljima ponekad bila povezana s događajima ili problemskim situacijama iz života te da im je izmišljeni prijatelj tada pomogao u izražavanju osjećaja i istraživanju osobnih problema, što im je u konačnici donosilo olakšanje. S obzirom da se internalizirani problemi odnose na socijalnu povučенost, anksioznost, depresiju i negativno raspoloženje djeteta, postoji mogućnost da je izmišljeni prijatelj mehanizam suočavanja s negativnim emocijama i problemima iz djetetove neposredne okoline. Ako se dijete ne uspije prilagoditi socijalnom okruženju, izmišljeni prijatelj može djetetu pružati osjećaj sigurnosti i prihvaćanja te stvoriti osoban prostor u kojem se dijete može slobodno izraziti.

Upravo rezultat istraživanja o većoj zastupljenosti internaliziranih problema kod djevojčica s izmišljenim prijateljima ima moguće kliničke implikacije. One se odnose na važnost uočavanja javljanja izmišljenih prijatelja kod djevojčica predškolske dobi s ciljem procjene i daljnjeg praćenja razine internaliziranih problema.

Provedeno istraživanje ima i određena ograničenja. Jedno od njih vezuje se uz prikupljanje podataka od strane roditelja. Neki autori smatraju kako roditelji mogu biti legitimni izvori informacija o izmišljenim prijateljima svoje djece, navodeći da se na taj način dobiju informacije koje dijete vrlo često zaboravlja, koje su upitne točnosti ili pak dijete o njima ne želi razgovarati (40). Ipak, roditelji mogu biti pristrani s obzirom na vlastita očekivanja koja imaju naspram svoje djece. Dok jedni roditelji mogu smatrati da je igra s izmišljenim

prijateljem odraz normativnog razvoja, drugi ju mogu smatrati problematičnim ponašanjem te stoga prikriti neke informacije vezane uz taj fenomen. Premda su neki istraživači razmatrali može li djetetovo uvjerenje kako je njegov izmišljeni prijatelj stvaran kao i ljudi oko njega utjecati na njegovu sposobnost da izvjesti o odnosu s njim (41), Taylor i sur. (5) objašnjavaju kako su djeca najbolji izvori informacija o svojim izmišljenim prijateljima. Stoga bi buduća istraživanja trebala uzeti u obzir i perspektivu djeteta.

Nadalje, roditelji su u ovom istraživanju procjenjivali socijalnu kompetentnost te probleme u ponašanju djeteta u socijalnim okruženjima kao što je to vrtić, u kojem je dijete u neposrednoj interakciji s drugom djecom ili odraslima. Zbog toga bi bilo adekvatnije da su informacije o ponašanjima u navedenim okruženjima pristizale od odgajateljica koje u tim okruženjima borave s djetetom češće od roditelja.

Otvoreno je i pitanje pristranosti uzorka ovog istraživanja. Naime, moguće je da je slika o izmišljenim prijateljima kod djece predškolske dobi dobivena iz perspektive onih roditelja koji su otvoreni za temu izmišljenih prijatelja pa postoji vjerojatnost da su oni roditelji koji su imali negativan stav prema izmišljenim prijateljima odbili sudjelovati u istraživanju.

Na kraju je važno istaknuti da iako je ovo istraživanje bilo usmjereno na razvojne implikacije fenomena izmišljenih prijatelja, nacrt ovog istraživanja je nacrt poprečnog presjeka odnosno jednokratni nacrt na temelju kojeg nije moguće jasno odrediti uzročno-posljedičnu povezanost između promatranih fenomena. Stoga bi bilo neophodno odnos između izmišljenih prijatelja i socijalne kompetencije te internaliziranih i eksternaliziranih problema pratiti longitudinalno usmjeravajući se na djetetov razvoj tijekom duljeg razdoblja od predškolske do adolescentne dobi te uvažavajući višestruke indikatore djetetova razvoja kao i njihove različite mjere.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako fenomen izmišljenih prijatelja, kao i personificiranih objekata, nije rijetka pojava u populaciji djece predškolske dobi. Čak je 40,2 % djece imalo izmišljenog prijatelja, dok je 46 % imalo personificirani objekt. Na cjelokupnom uzorku djece izmišljene su prijatelje više osmišljavale djevojčice, a najčešća je dob javljanja bila treća godina. Većina je djece osmišljavala samo jednog prijatelja. Za 92 % dječaka izmišljeni su prijatelji bili istog spola, dok su djevojčice podjednako osmišljavale prijatelje i prijateljice.

Provedeno istraživanje upućuje na zaključak da izmišljeni prijatelji ne moraju imati negativne učinke na neposredne razvojne ishode djece predškolske dobi s obzirom da su djeca s izmišljenim prijateljima imala podjednaku socijalnu kompetenciju te manju izraženost eksternaliziranih problema u usporedbi s djecom bez izmišljenih prijatelja. Međutim, negativni učinci izmišljenih prijatelja vidljivi su kod djevojčica i to za internalizirane probleme pri čemu djevojčice s izmišljenim prijateljima imaju značajno više internaliziranih problema od ostatka uzorka.

LITERATURA

1. Carlson SM, Taylor M, Tahiroglu D. Links between dissociation and role play in a nonclinical sample of preschool children. *J Trauma* 2008; 9(2):149-71.
2. Taylor M, Carlson SM. The relation between individual differences in fantasy and theory of mind. *Child Dev* 1997; 68(3): 436-55.
3. Svendsen M. Children's imaginary companions. *Arch Neurol* 1934; 32(5): 985-99.
4. Ames LB, Learned J. Imaginary companions and related phenomena. *J Genet Psychol* 1946; 69(2): 147-67.
5. Taylor M, Cartwright BS, Carlson SM. A developmental investigation of children's imaginary companions. *Dev Psychol* 1993; 29(2): 276-85.
6. Bouldin P, Pratt C. Characteristics of preschool and school-age children with imaginary companions. *J Genet Psychol* 1999; 160(4): 397-410.
7. Trionfi G, Reese E. A good story: Children with imaginary companions create richer narratives. *Child Dev* 2009; 80(4): 1301-13.
8. Hoff EV. Imaginary companions, creativity, and self image in middle childhood. *Creat Res J* 2005; 17(2-3):167-80.
9. Davis PE, Meins E, Fernyhough C. Children with imaginary companions focus on mental characteristics when describing their real-life friends. *Child Dev* 2014; 23: 622-33.
10. Giménez-Dasí M, Pons F, Bender PK. Imaginary companions, theory of mind and emotion understanding in young children. *EUR EARLY CHILD EDUC* 2014, preuzeto 21. listopada, 2014. sa izvora 10.1080/1350293X.2014.919778.
11. Taylor M, Mantering AM. Of Hobbes and Harvey: The imaginary companions of children and adults. U: Goncu A, Gaskins S. ur. *Play and Development: Evolutionary, Sociocultural and Functional Perspectives*. Lawrence Erlbaum, 2007, 227-245.
12. Gleason TR, Sebac AM, Hartup WW. Imaginary companions of preschool children. *Dev Psychol* 2000; 36(4): 419-28.
13. Davis PE, Meins E, Fernyhough C. Individual differences in children's private speech: The role of imaginary companions. *J Exp Child Psychol* 2013; 116: 561-71.
14. Honeycutt JM, Pecchioni L, Keaton SA, Pence ME. Developmental implications of mental imagery in childhood imaginary companions. *Imagin Cogn Pers* 2011; 31(1-2): 79-98.
15. Klausen E, Passman RH. Pretend companions (imaginary playmates): The emergence of a field. *J Genet Psychol* 2006; 167(4): 349-64.
16. Taylor M, Hulette AC, Dishion TJ. Longitudinal outcomes of young high-risk adolescents with imaginary companions. *Dev Psychol* 2010; 46(6): 1632-36.
17. Manosevitz M, Prentice NM, Wilson F. Individual and family correlates of imaginary companions in preschool children. *Dev Psychol* 1973; 8(1): 72-9.
18. Taylor M, Carlson SM, Maring BL, Gerow L, Charley CM. The characteristics and correlates of fantasy in school-age children: Imaginary companions, impersonation, and social understanding. *Dev Psychol* 2004; 40(6): 1173-87.
19. Carlson SM, Taylor M. Imaginary companions and impersonated characters: Sex differences in children's fantasy play. *Merrill-Palmer Quarterly: J Dev Psychol* 2005; 51(1): 93-118.
20. Gleason TR. Imaginary companions and peer acceptance. *Int J Behav Dev* 2004; 28(3): 204-9.
21. Majors K. Children's perceptions of their imaginary companions and the purposes they serve: An exploratory study in the United Kingdom. *Childhood* 2013; 20: 550-65.
22. Gleason TR. Social provision of real and imaginary relationships in early childhood. *Dev Psychol* 2002; 38(6): 979-92.
23. Papastathopoulos S, Kugiumutakis G. The intersubjectivity of imagination: The special case of imaginary companions. U: Stein IB, ur. *On being moved: From mirror neurons to empathy*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007, 219-33.

24. Benson RM, Pryor DB. „When friends fall out“: Developmental interference with the function of some imaginary companions. *J Am Psychoanal Assoc* 1973; 21(3): 457-73.
25. McLewin LA, Muller RT. Childhood trauma, imaginary companions, and the development of pathological dissociation. *Aggression and Violent Behavior* 2006; 11: 531-45.
26. Sawa T, Oae H, Abiru T, Ogawa T, Takahashi T. Role of imaginary companion in promoting the psychotherapeutic process. *Psychiatry Clin Neurosci* 2004; 58: 145-51.
27. Vehedi S, Farroki F, Farajin F. Social competence and behavior problems in preschool children. *Iran J Psychiatry* 2012; 7:126-34.
28. Bouldin P, Bavin EL, Pratt C. An investigation of the verbal abilities of children with imaginary companions. *First Lang* 2002; 22: 249-4.
29. Harris PL. *The work of the imaginaton*. Malden: Blackwell Publishing, 2000.
30. Roby AC, Kidd E. The referential communication skills of children with imaginary companions. *Dev Sci* 2008; 11(4): 531-40.
31. Gleason T, Kalpidou M. Imaginary companions and young children's coping and competence. *Soc Dev* 2014; 23: 820-39.
32. Lindsey EW, Mize J. Parent-child physical and pretense play: Links to children's social competence. *J Dev Psychol* 2000; 46(4): 565-91.
33. LaFreniere PJ, Dumas JE. Social competence and behavior evaluation in children ages 3 to 6 years: The short form (SCBE-30). *Psychol Assess* 1996; 8(4): 369-77.
34. Zupančič M, Gril A, Kavčič T. The Slovenian version of the Social Competence and Behavior Evaluation Scale – Preschool Edition (OLSPE): the second preliminary validation. *Horizons of Psychology* 2000; 9 (4): 7-23.
35. Achenbach TM, Rescola LA. *Manual for the ASEBA School-Age Forms & Profiles*. Burlington, VT: University of Vermont, Research Center for Children, Youth & Families, 2001.
36. Cakić L. Prihvaćenost dječaka i djevojčica u skupini vršnjaka predškolske dobi. *Napredak* 2009; 152(2): 140-53.
37. Winnicot DW. Transitional objects and transitional phenomena – A study of the first not-me possession. *Inter J Psycho-Analysis* 1953; 34: 89-97.
38. Berk LE. *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2008.
39. Eisenberg N, Cumberland A, Spinrad TL i sur. The relations of regulation and emotionality to children's externalizing and internalizing problem behavior. *Child Dev* 2001; 72(4): 1112-34.
40. Gleason TR. Imaginary companions: An evaluation of parents as reporters. *Infant Child Dev* 2004; 13: 199-15.
41. Taylor M, Mottweiler CM. Imaginary companions: Pretending they are real but knowing they are not. *Am J Play* 2008; 1: 47-54.
42. Seiffge-Krenke I. Imaginary companions in adolescence: sign of a deficient or positive development. *J Adoles* 1997; 20(2): 137-54.